

Begeleidingskundig Handelingskundig Onderzoek

René Brohm & Jacolien Lambregtse

Introductie

De lessen onderzoek kennen een opbouw die gebaseerd is op de ontwikkelingsfasen bij begeleidingskundig handelingsonderzoek. Deze ontwikkelingsfasen geven we vorm in analogie met de *reis van de held*. De fasen in *de reis van de held* zijn gebaseerd op de bekende narratieve analyse van de Griekse mythes en sagen door de antropoloog en cultuurfilosoof Joseph Campbell. In die reis speelt een belangrijke paradox. Elke held heeft zich te verhouden tot het aanvaarden van het lot, terwijl de held zich ook een opdracht stelt: om de queeste te vervullen op een goede wijze.

De paradox in de reis van de held speelt ook in Begeleidingskundig Handelingskundig Onderzoek. De context van jouw reis heeft haar eigen goden: wetgeving, het neo-liberaal discours, de vloeibare moderniteit, bezuinigingsmaatregelen, een fusie. Het zijn krachten waar we weinig grip op hebben, maar die wel veel invloed hebben op waar we naar toe kunnen reizen. De opdracht die je jezelf stelt vraagt lef, doet een beroep op je professionele vaardigheden, put uit je menselijke kwaliteiten. De opdracht richt zich op het goede leven, op het creëren van kwaliteiten in het menselijk bestaan op levenskunst. Levenskunst betekent het eigen leven een kunstwerk te laten zijn. Het wordt een kunstwerk doordat vaardigheden, inzichten en praktijken, worden ontwikkeld, belichaamd en fijn geslepen totdat het een uitmuntende kwaliteit heeft. Dit noemen we in de traditie van de oude Grieken: Phrónêsis.

Phrónêsis is met name geassocieerd met Aristoteles. Het wordt vaak vertaald als praktische wijsheid. Juist het thema praktische wijsheid is in de afgelopen jaren in de literatuur rondom handelingsonderzoek uitgegroeid tot een belangrijk thema. De reden hiervoor is dat handelingsonderzoek werkt met meer dan alleen theoretische kennis. Net zo gaat het in Phrónêsis om de praktische wijsheid om allerlei vormen van kennis ten dienste te stellen van zowel het goede voor de stad (polis) of de gemeenschap, als een praktijk van uitmuntende kwaliteit.

In de didactiek van de lessen maken we gebruik van de vier elementen zoals we die aantreffen in de Antieke Griekse filosofie, die op haar beurt weer voortkomt uit de natuurfilosofie.

Ook de elementen geven de paradox in de reis van de held weer. Ze symboliseren het lot: de omstandigheden waarin we geworpen zijn. Tegelijkertijd geven de elementen ook de mogelijkheid tot het hanteren van deze omstandigheden. Met elk element verbinden we een symbool om aan te duiden hoe ze gehanteerd kunnen worden. De koppeling van de elementen naar de vier symbolen - Oog, Hart, Spiraal en Hand is gebaseerd op het gedachtengoed van Dr. Heidi Muijen¹.

- Aarde – Oog: participatief waarnemen (denk aan ‘gut-feeling’) van de concrete omstandigheden, lichamelijkeheid.
- Lucht – Spiraal: reflectie, weg naar binnen en naar buiten (net als adem).
- Water – Hart: relationaliteit, afstemming, onder- en bovenstromen.
- Vuur – Hand: manifesteren, vanuit betrokkenheid handelen.

We nemen met deze elementen een aantal kritieken op die vanuit de hedendaagse Continentale filosofie op de huidige sociale en economische wetenschappen is geleverd. Het voert te ver om daar nu diep op in te gaan, maar in het kort gaat het per element over:

- Aarde – Oog: Kennis van omstandigheden opdoen door middel van deel worden van die omstandigheden. Dit komt in plaats van de traditionele observaties van een onderzoeker die afstand houdt ten opzichte van het object dat hij bestudeert.
- Lucht – Spiraal: Reflectie is alleen mogelijk omdat we verschillen ervaren door in de wereld te zijn. Dit komt in plaats van reflectie als mentale activiteit over en los van de omstandigheden in

---

¹ Met name op het spel Mens, ken je zelf. Dit spel is ontwikkeld door Heidi Muijen en verkrijgbaar via haar filosofische praktijk www.thymia.nl

de wereld.

- Water – Hart: Relationaliteit als een proces van (de-)identificeren, afstemmen en verbinden en meanderen/ confronteren. Dit komt in de plaats van het denken in termen van relaties tussen individuen met belangen en bezit.
- Vuur – Hand: Kennisontwikkeling staat niet los van de pogingen om de omstandigheden te veranderen. Dit komt in de plaats van het traditionele beeld van kennisontwikkeling door afstandelijk te observeren. Daarbij komt de intentie tot veranderen in het licht te staan van waardebetrokkenheid voor wenselijke verandering en voor de niet te voorziene uitkomsten. Dit komt in de plaats te staan van een regelethiek die de onderzoeker vrijspreekt van de consequenties mits die zich houdt aan de regels.

De vier elementen zijn de ingrediënten voor een ontwikkelfase of spelronde. Anders gezegd: ze staan op het spel. Elke spelronde kent een verkenning en een verdieping. Zowel in de voorbereiding als in de bijeenkomst zullen de verkenning en verdieping gevraagd worden.

De spelrondes zijn opgebouwd als volgt:

- introductie van een 'spelronde' in het onderzoek
- verbinding maken tussen eigen onderzoek en gelezen theorie
- in werkgroepen werken met eigen materiaal en dat van anderen

Spelronde 1: De oproep (Oriëntatiefase)

De mythe van Theseus, ook wel de held van het labyrint is een verhaal die helpt de belangrijke momenten in een handelingsonderzoek te verbeelden.

Zo is de afkomst van Theseus een vraag voor hem. De fragmenten die volgen komen uit de vertelling

'Wie is mijn vader? Waar is mijn vader? Heb ik een vader?' vroeg hij. Aithra gaf geen antwoord maar ze beloofde dat ze haar zoon wanneer hij groter was alles zou zeggen. 'Als je die berg van zijn plaats af kunt tillen dan mag je het weten,' zei ze, en in zijn verlangen achter de waarheid te komen spande het kind zich in zijn spieren sterker te maken, oefende zich met ijzeren regelmaat, wist niet van wijken.

van het klassieke verhaal door Imme Drost, Griekse Mythen.

Maar dan komt de oproep, in het verlengde van het begrip van zijn afkomst, net als dat dat voor

Moeders blijven hun kinderen zien als kinderen, ook als dochters grootmoeders worden en zonen autoriteiten, want in dromen houden ze hen nog steeds in hun armen. Eerder dan Aithra verwachtte kon Theseus het rotsblok dat Aigeus over zijn zwaard had gewenteld verplaatsen. De jongen was amper zestien jaar, maar zijn spierkracht evenaarde zijn geestkracht. Toen haar zoon het zwaard liet zien begon Aithra te beven. Dit was het ogenblik dat ze gevreesd had, nu moest ze hem zeggen dat zijn vader de koning was van het verre Athene. Hij zou haar gaan verlaten en zij zou hem gaan verliezen. Wat ze verwacht had gebeurde: Theseus wilde meteen al weg om zijn vader te zien en te eisen dat Aigeus hem als zijn zoon erkende. Aithra smeekte hem nog wat te wachten. 'Kind, ga niet, je bent zo jong en ik kan je niet missen. Jij bent het enige wat ik heb en de reis is gevaarlijk.

onzelf kan gelden.

Verkennen

De oproep - maar wat wordt er nou eigenlijk gevraagd? (De eerste probleemformulering)

- Aarde – Oog: slenteren in een organisatie. Stel het vanzelfsprekende uit. Helpende vragen: Wat merk je als je rondloopt, lummelt, vertraagt?
- Lucht - spiraal: onderzoekende grondhouding. Helpende vragen: Wat irriteert, wat intrigeert, wat inspireert?
- Water - Hart: ethisch-relationeel als begeleidingskundige grondhouding. Helpende vragen: *Wie zijn betrokken, wat is belangrijk voor de betrokkenen?*
- Vuur – Hand: eerste plaatsbepaling voor het handelen. Helpende vragen: *Wat zou van waarde kunnen zijn, voor wie en op welke wijze door (niet) te handelen?*

Verdiepen

Welk verlangen beweegt je tot een weg van de held? (De positie van de onderzoeker)

- Aarde – Oog: slenteren in een organisatie. Stel het vanzelfsprekende uit (époque). Helpende vragen: *Wat merk je over je eigen waarnemen als je rondloopt, lummelt, vertraagt? Zegt dat iets over jezelf, over de verwachtingen van de omgeving, of over de bredere context?*
- Lucht - spiraal: onderzoekende grondhouding. Helpende vragen: *Wat irriteert, wat intrigeert, inspireert? Waar komt die fascinatie, irritatie, inspiratie vandaan? Welk deel gaat over jezelf?*
- Water - Hart: ethisch-relationeel als begeleidingskundige grondhouding. Helpende vragen: *Welke belangen, verlangens en angsten die je bent tegengekomen spreken jou aan? Wat zou belangrijk voor jou als mens en begeleidingskundige van belang kunnen zijn?*
- Vuur – Hand: Eerste plaatsbepaling voor je persoonlijke begeleidingskundige vraagstuk. Helpende vragen: *Wat is voor jou en je professioneel handelen van belang in deze queeste? Hoe kun je jezelf verhinderen iets te vinden?*

Vorbereiding:

In elke les krijg je een opdracht ter voorbereiding. Elke opdracht werkt toe naar de opbouw van je onderzoeksdossier. Het onderzoek begint dus NU!

De eerste opdracht vraagt je:

1. een aanleiding voor het onderzoek te schrijven
2. een eerste probleemformulering op te stellen
3. een probleemsituering te schetsen
4. een persoonlijk vraagstuk te formuleren

Deze tussenproducten komen in je onderzoeksdossier. Een latere versie van deze tussenproducten komen in je onderzoeksvoorstel – waarmee je dit vak afsluit. De uiteindelijke versie komt in het eerste hoofdstuk van je thesis.

Gebruik de richtinggevende vragen die we hebben gesteld onder verkennen en verdiepen om deze opdracht te maken.

Lees daarvoor de volgende literatuur

1. Intro Begeleidingskundig Handelingsonderzoek (paper op Fronter)
2. Synopsis: Handreiking handelingsonderzoek. Boog, B., Slagter, M. Jacobs-Moonen, I. , Meijering, F. Hoofdstuk 12 in: Focus op Action Research (p. 154- 186)
3. Taking an attitude of inquiry. Judy Marshall & Peter Reason Hoofdstuk 5 in: Towards Quality Improvement of Action Research. Developing Ethics and Standards, Boog, Preece, Slagter en Zeelen (eds.) 2008 (p.61-81) (op Fronter)
4. Muijen, H.S.C.A. (2014). De 'narrige' levenskunstenaar als begeleidingskundige. Hoe het ludieke kan bijdragen aan begeleidingskunst. *Tijdschrift voor Begeleidingskunde*, 3 (2), 28-36.

In plaats van de eerste drie artikelen/hoofdstukken, kan je ook besluiten om aan de hand van een boek uit de aanbevolen literatuur (zie studiegids) je in te lezen op de volgende onderwerpen:

- inleiding op actieonderzoek
- onderzoekshouding in actieonderzoek
- het bepalen van een onderzoeksfocus
- het typeren en begrijpen van de onderzoekscontext

Wij raden met name het boek van Coghlan en Brannick aan:

Coghlan, D., & Brannick, T. (2010). *Doing Action Research in Your Own Organization*. London, Thousand Oaks, New Delhi, Singapore: Sage Publications. Download:

<http://bookzz.org/book/1049867/f635b3>

Het laatste artikel is bedoeld ter verdieping en toelichting van de benaderwijze zoals we die hier hebben geschetst - een verduidelijking op de elementen in relatie tot begeleidingskunde. de tip: doorbladeren en vluchtig doornemen om te wennen aan het taalgebruik.